

Oponentský posudek diplomové práce Zdeňka Smutného „Prof. JUDr. Cyril Horáček, politik a národohospodář“

Osobnost Cyrila Horáčka sice není v historických pojednáních opomíjena, ale je zmiňována spíše jen okrajově. Stojí ve stínu výraznějších osobností, s nimiž buď sdílel stejné názory, nebo se proti nim vymezoval, aniž by byla věnována souměřitelná pozornost jeho názorům a postojům. Je tedy nespornou zásluhou předkládané diplomové práce, že usiluje o komplexní zhodnocení sociálních rolí C. Horáčka v privátním i veřejném prostoru. Autor této práce o něm pojednává kompetentně, v posledních větách svého textu vystihl příčinu jeho přehlížení českou historiografií. Jak výstižně poznamenává na s. 215, Horáček měl příležitost „stát se jedním z praktických architektů hospodářské a politické výstavby nového státu“, jako národohospodář však postrádal smysl pro změnu paradigmatu a zůstával ideově zakotven v 19. století, což znamenalo nejen jeho vědeckou práci, ale promítalo se i do jeho národohospodářské praxe.

Po stránce heuristické je diplomní práce Z. Smutného zcela mimořádná. Jeho znalost relevantního archivního materiálu, zejména osobních fondů, je skutečně nadstandardně rozsáhlá. Neméně rozsáhlá je četba Horáčkových prací, která byla zúročena v jednotlivých kapitolách Smutného diplomové práce. Reprezentativní je i seznam odborné literatury použité ke konstrukci obecnějšího rámce Horáčkova myšlenkového vývoje a životního příběhu v rovině privátní i veřejné.

Práce je strukturovaná do čtyř tematických oddílů, které se vzájemně časově prolínají. První z nich je věnován vzhledu do Horáčkova soukromého života. Začíná poněkud tradičně datem narození, ale vzápětí je náležitě prokresleno sociální prostředí, v němž C. Horáček vyrůstal, jeho studijní léta, oslnění A. Bráfem, studentské spolčování jako základ formující se jeho sociální sítě a úřednická kariéra kulminující v pozici tajemníka pražské městské spořitelny. Kariérní růst je dobře čitelný z nástinu vývoje příjmů a majetkových poměrů Horáčka dokládajících ukotvení jeho pozice ve vyšších vrstvách české společnosti. Péče o ně jistě měla, jak Z. Smutný naznačuje, své kořeny ve výkyvech majetkových poměrů jeho rodičů, ale i v citelném úbytku příjmů poté, co pro své vědecké ambice opustil lukrativní místo ve spořitelně a vydal se na dráhu vysokoškolského profesora – úrovně svého platu ve spořitelně dosáhl až po deseti letech. Sympatické na Smutného textu je, že Horáčkovy příjmy komparuje s vývojem jeho výdajové stránky (např. vývojem ceny nájemného) a příjmy jiných sociálních skupin. Poněkud jsou přeceněny honoráře a na druhé straně nedoceněny příjmy z členství v korporacích. Nezmiňované členství ve správní radě i ředitelství České vzájemné životní

pojišťovny jistě nebylo bez odměny, nezdá se mi, že by členství v ředitelství Zemského pojišťovacího fondu bylo jen čestné. To jsou jen marginální poznámky, podstatné je Smutného závěr, že svými příjmy se Horáček trvale zařadil do vyšší střední vrstvy (elity je snad až příliš) pražské společnosti, což mj. případně dokládá výstavbou rodinné vily. Horáčkův profil je doplněn nástinem jeho osobních zájmů, mezi nimiž nechyběla vlastní literární tvorba – je otázkou, zda by podrobnější analýza jejího tematického zaměření přispěla k hlubšímu prokreslení Horáčkova myšlenkového světa.

Vlastním badatelským přínosem diplomové práce Z. Smutného jsou následné tři kapitoly, které strukturovaně pojednávají o Horáčkově činnosti ve třech segmentech veřejného prostoru, a to vědecko-pedagogickém, politickém a národohospodářském. V tom prvním se Smutný podrobně zabývá ranými Horáčkovými studii a poukazuje na jejich souvztažnost s aktuálními hospodářskými problémy doby (např. agrární otázka), jeho habilitační práci a cestou k profesuře. Za velmi zdařilé části lze označit pojednání o pedagogické činnosti Horáčka, o jeho inspiraci Bráfem jak ve stylu přednášek samých, tak v komunikaci se studenty, byť místy je jeho výklad poněkud rozmělněn, a to tam, kde se diplomant nechal strhnout zajímavostí objeveného pramene, resp. odbočil k jiné problematice (např. zásah ve prospěch staropenzistů). Mezi jednotlivými podkapitolami tak dochází občas k jistému obsahovému překrývání. Důkladně je prokreslena i další činnost Horáčka na univerzitě, ať již administrativní, tak zejména týkající se kvalifikačních postupů, zejména habilitací. Na nich Z. Smutný dokládá vzdalování se C. Horáčka nové generaci, která již reflektovala změny v obsahu ekonomických kategorií, jak je přinášely dynamicky se rozvíjející proudy nastupující neoklasiky (viz habilitace A. Basche). Poslední dvě části kapitoly „Horáček pedagogem“ jsou poněkud torzovité. Působení Horáčka v Národohospodářském ústavu je v podstatě zachyceno jen v v čase před 1. světovou válkou, byť se jen okrajově naznačuje, že pokračovala i po ní. Otázkou ovšem je nosnost pramenné základny – její limity zřejmě také jsou příčinou, proč není zmíněna např. Česká společnost národohospodářská, v níž Horáček v meziválečném čase vystupoval. Jistě je na místě připomenutí Horáčkova pokusu o syntézu nauk národohospodářských, která je dokladem jak jeho pojetí ekonomických procesů, tak smyslu pro aktuální hospodářské potřeby. Dle mého názoru by ale bylo vhodnější zařadit ji do obecnějšího pohledu na vývoj jeho vědecké práce, která měla své pokračování.

Obsáhlá kapitola o Horáčkově činnosti politické, na rozdíl od předchozí, ji mapuje od jeho počátečních snah najít své místo ve straně staročeské, přes epizodu se stranou realistickou až po jeho zakotvení v straně agrární. Z. Smutnému se zdařilo zasadit názorově vyprofilovanou osobnost do měnícího se politického spektra české společnosti i společenských změn, které

přinesl zrod samostatného československého státu. V něm Horáčková politická kariéra vrcholila – stal se poslancem, na tři měsíce dokonce členem vlády, v roli senátora však již byla na ústupu. Z. Smutný střízlivě hodnotí Horáčkův podíl na přípravě pozemkové reformy, který byl logický vzhledem k jeho předválečnému pojetí agrární otázky. V některých otázkách dokázal revidovat literaturu, která nepřesně pokládala Horáčka za stoupence menších přidělů. V této části je i zřetelná Smutného schopnost kritického přístupu k pramenům, zde např. k Horáčkovým pamětem, podle nichž měl být mj. tvůrcem zákona o Pozemkovém úřadu. Mezi jeho navrhovateli ale Horáčkově jméno není. Mimořádně zajímavá je zdánlivá epizoda Horáčkovy kratičkému působení v křesle ministra financí, kterou Z. Smutný podal obeznaně s finančními problémy doby. Pojednání o Horáčkově činnosti na půdě parlamentu by obohatilo a zejména konkretizovalo přihlídnutí ke stenografickým záznamům jeho projevů i parlamentním tiskům s jeho návrhy přístupnými na webu. Ty by však jen potvrdily závěry, k nimž se Z. Smutný dopracoval. Smysl pro analýzu příčin Horáčkovy ideového posunu směrem doprava Smutný prokázal v nástinu jeho života „v ústraní“ poté, co se rozešel s agrární stranou, byť ne s některými jejími významnými členy (např. s F. Udržalem ho pojila Česká vzájemná).

Závěrečná kapitola je věnována roli C. Horáčka coby národohospodáři. Je uvedena zdařilým pohledem na proměny nacionalismu v Horáčkově myšlení a díle. Vychází z Bráfova pojetí, ale je ofenzivnější, což se odrazilo i v jeho projevech po vzniku samostatného státu. Uváživě je interpretován poněkud kontroverzní postoj Horáčka k židovskému etniku. Přínosné jsou podkapitoly o sociální otázce v díle C. Horáčka i jeho politické praxi (např. řešení bytového problému), stejně jako o měnové politice po roce 1918. Široce je rozebírán vztah Horáčka k vytvoření československé měny, jeho působení v Bankovním úřadu MF, v neposlední řadě i pojetí měnové politiky. K pojednání o hospodářské krizi přistoupil Z. Smutný příliš ze široka. Pokusil se charakterizovat dobový odborný diskurs o jejích příčinách a možnostech jejího zmírnění a vymezit v něm pozici C. Horáčka. Zajisté správně konstatuje, že Horáček v duchu klasické politické ekonomie plédoval za vyčištění trhů, aniž by bral v potaz, v rozporu se svými předchozími úvahami o sociální otázce, sekundární důsledky takového kroku. Obdobně tomu bylo v případě jím navrhovaných úsporných opatření týkajících se železniční dopravy. V poslední podkapitole věnované otázce devalvace Smutný ukazuje, jak hluboce C. Horáček lpěl na principech první vývojové fáze neoklasiky a odmítal připustit, že selhávání trhů vyvolává potřebu státního zásahu.

Rozsáhlá předkládaná diplomová práce je vlastně prvním uceleným pojednáním o životním díle C. Horáčka. Její předností, ale i zranitelností, je snaha o propojení látky historické

s ekonomickou teorií. Jako historik se pohybuje na pevné půdě, což nelze plně říci v případě druhém, kde se najde řada více či méně závažných problémů. Formulační nejasnosti najdeme i v případě výkladu důsledků některých praktických ekonomických opatření. Práce Z. Smutného je koncepčně propracovaná a má velmi dobrou stylistickou úroveň, takže lze přehlédnout nečetná jazyková provinění (přestože jedno se úporně opakuje) či nechtěnou záměnu slova. Po stránce tematické je nesporně ambiciózní, obtížnost zpracování je daná hlavním aktérem – významným národohospodářem, což znamenalo nezbytnost propracovat se k porozumění ekonomickým kategoriím i jejich proměnám ve vývoji ekonomického myšlení. Práce Z. Smutného odpovídá nárokům na diplomové práce kladeným, a proto ji plně doporučuji k obhajobě.

Hodnocení: výborně

V Praze, dne 6. září 2016

prof. PhDr. Drahomír Jančík, CSc.